

Далибор Долежал

Много благодаря, Ива! Дами и господа бих искал на първо място да благодаря на Ива и на г-н Попов за това, че ме поканиха да присъствам на тази конференция. Когато Ива се свърза с мен и ми предложи да направя една разработка за организираната престъпност в Хърватия, първият ми въпрос беше, че не съм експерт по въпросите на организираната престъпност. Мога да направя само криминологичен обзор. Например, бих могъл да направя един преглед на нещата, които са се случили в Хърватия, когато Хърватия беше част от бивша Югославия, след което да проследя събитията по време на войната и след това. И после ми дойде идеята, че може би ако говорим за превенцията срещу организираната престъпност ще можем и ефективно да я предотвратим. Тоест, ако разберем произхода, природата и самата ѝ концепция. Така че аз започнах от самото начало. Да, Хърватия е една много млада демократична държава и тя може да послужи като един пример за това как организираната престъпност от комунистическия режим, която е функционирала тогава на много ниско ниво, след което е увеличила своя капацитет до едно много високо ниво и понастоящем пречи на сегашното демократично управление. И така, както вие знаете, Хърватия беше част от бивша Югославия и Югославия също така беше под комунистическо управление, но това не беше толкова строг комунистически режим, както например в бившия Съветски съюз. Но все пак си беше комунистически режим и това, което е много важно е, че бивша Югославия географски се намира на много интересно място на Балканите, защото тя беше последната държава и служеше като връзка между Изтока и Запада. И затова се наричаше Балканския път. Ако трябва да кажем, че не е имало никакви престъпни организации, а когато говоря за престъпни организации имам предвид нещо като мафия, много организирани, това няма да е неподходящо. Те съществуваша в бивша Югославия, но това беше по-скоро една мрежа на черния пазар. Имаше много на брой, но малки престъпни организации, които функционираха помежду си, работеха една с друга и бяха много добре свързани с престъпните организации извън Югославия. Това означава големи печалби, силни връзки, особено при трафика на оръжия, на наркотици и на хора. Така че ние можем да обобщим, че черният пазар на практика е произходът на организираната престъпност, която в момента имаме в Хърватия. През 1990, както си спомняте, имаше война в бивша Югославия, която трансформира държавата, режима и обществото. А също така и престъпността. Кое то означава, че ние сега трябва да се занимаваме с нов вид престъпления, които не бяха познати от комунистическите закони и в комунистическия режим, защото те са различни. Поради войната ЕС и целият свят се опитаха да спрат войната в Хърватия и поставиха цяла бивша Югославия под ембарго по отношение на търговията с оръжия. Спомняте си, вероятно, преговорите и разговорите за корупция в комунистическия режим. Настъпи също така трансформация на комунистите, така че сега вече имаме реформирани комунисти, които станаха едни нови демократи. Но това, което е най-важно да кажем, е, че те все така си имаха връзките с черния пазар и престъпните организации. Така че, ако вие имате една държава, която е във война и не може по легален път да си набавя оръжие, то тогава тя трябва да се свърже с черния пазар, за да намери начин да си купи оръжие по един малко по-малко законен начин. Това ОК ли е или пък не, това вече е спорен въпрос, можем по-нататък да го обсъдим. Но най-важното е, че това позволи възникването на една система на сътрудничество между организираната престъпност и самия режим. Тя функционира така, че всъщност не може да има организирана престъпност без знанието на управляващия режим. Защото, каквото и да представлява организираната престъпност, тя е много добре структурирана и организирана, има си правила, а най-вече тя не може да се внедри в обществото без корупция. И тъй като

комунистическият режим беше много корумпиран, това означава, че и организираната престъпност съществуваше и беше много добре свързана с управляващия режим. Но комунистическият режим преля в нов управляващ демократичен режим. Интересно е да отбележим, че когато ние спечелихме войната и когато установихме демократичния режим, то той си остана демократичен едностранен режим, защото все още си управляваше една партия – Демократичния съюз. Това не беше комунистическата партия, а една обновена комунистическа партия. Тя унаследи от миналото всички добри и лоши неща. Войната остави Хърватия в една много неприятна ситуация по отношение на икономиката, по отношение на законодателството, по отношение на обществото и по отношение на политиката. Също така остави Хърватия в такава ситуация, че системата все още да съществува, но да остане скрита. Тя беше много добре изградена и вкоренена в управляващия режим и реализираше големи печалби. Но Хърватия след войната не успя да разруши системата заради връзките, които бяха изградени. Защото когато имате връзки с черния пазар, това означава да правите услуги на хората. И ако искате отново да ви изберат трябва да бъдете чисти в очите на общественото мнение. Но ако изведнъж започнете да се размисляте и по отношение на приятели от организирана престъпност, те могат да споделят с обществеността много неща, които правителството всъщност е правело по време на войната. Така че те сключиха един пакт: системата ще съществува, но няма да е замесена с управляващия режим. Или пък държавата така да се каже, ще си затваря очите за определени неща, които престъпните организации извършват понастоящем в Хърватия. Има още едно нещо, което трябва да споменем и то е, че когато вие трансформирате обществото от комунистически режим към демокрация, това включва и трансформация на обществената собственост, която става частна собственост. Това беше голям проблем на правителството, защото Хърватия трябваше да трансформира държавната собственост в частна и така стартира фондът за приватизация на Хърватия. Но мениджърите на този фонд бяха членове на управляващата партия. Така че вие лесно може да си представите защо беше толкова популярно да се казва, че приватизацията в Хърватия на практика е най-големия обир, един от най-големите обири в Хърватия и направила много повече разрушения от самата война. Така че ние вече имахме една нарушена структура по отношение на фабрики заводи. Това, което остана недокоснато от войната, на практика беше ограбено след войната, така че ние после нямахме нищичко останало. И това е една от основните причини, поради които Демократичният съюз на Хърватия загуби изборите и на власт дойде нова коалиция. Едно от първите неща, които те направиха, беше да отговорят на удара на организираната престъпност в Хърватия. Публикуваха се статии за организираната престъпност. Те се опитаха да обяснят на хората какво точно е организирана престъпност, какъв ѝ е произходът, какви са ѝ видовете, каква ѝ е структурата. Защото не че хората в Хърватия не знаеха за организираната престъпност, но когато се сложи черно на бяло, когато се напишат всичките неща, които ние знаем без прекалено формалистични обяснения, то това означава, че правителството на практика потвърждава, че организираната престъпност съществува в Хърватия. А това е една много голяма политическа стъпка. Ако ние искаме да се борим ефективно с организираната престъпност това означава, че трябва да обясним, че тя е много специфичен вид престъпност, като цяло. Вие трябва да имате специални институции, които да се занимават точно с организираната престъпност и ние имаме например Службата за борба с корупцията /това в Хърватия се нарича УСКОК/. Също така получихме първата национална програма с екшън план за борба с корупцията. Националната програма означава теория, докато екшън плана означава практика. Ключовият елемент в тази теория и практика са основните твърдения в тази програма, което означава, че ако вие се борите с организираната престъпност

ефективно, то преди всичко трябва да имате политическото желание и воля, за да го направите. Може да си имате закони, може да имате правна структура, може да имате полиция, можете да имате всичко, но ако няма политическа воля и желание, за да може да се овладее организираната престъпност, то тогава няма смисъл. И така, ние имаме нужда от някакъв вид реформа на обществото, мотив, за да реформираме обществото и този мотив дойде през 2003 г., през февруари месец от ЕС. Започна продължителна реформа на законите на институциите, което означава че на теория ние произвеждаме едно доста голямо количество закони. Но ние не произвеждаме голямо количество практика. Не прилагаме тези закони. Което е основният недостатък на правителството на Хърватия. Ако вие просто копирате един закон или едно решение от една държава във вашата държава това не означава, че той ефективно ще заработи и във вашата държава. Защото трябва да се уважават известни културни и традиционни елементи. А не просто да се копират законите от държавите от ЕС и от САЩ. Ние сме много различни, защото Хърватия е бивша част от един комунистически режим и тя не просто трябва да променя законите си, но и начина на мислене. Държава, която е била в комунистически режим към 50 години не може за месец или за 2-3 години да промени етиката и ценностите, които е наследила от комунистическия режим. Това е дълъг процес. Понякога той отнема десетилетия, за да може да се промени мисленето и чувствата на другите хора за това какво е една демократична държава, какво е демокрацията сама по себе си и какви ценности трябва да бъдат въведени сега в обществото. А не да се повтарят ценностите от комунизма. Докладите от ЕС показват, че правителството на Хърватия е било много ефективно при произвеждането на закони, при гласуването им и писането им на хартия. Но на практика аз вече казах – мафията настъпи през 1994 г. и с това дойдоха убийствата на хора от тези престъпни организации. Когато говорим за мафията в Хърватия, тя не съществува като единно цяло, а под формата на различни и отделни престъпни организации, които не са свързани една с друга. Да, понякога те за определени престъпления се свързват една с друга, след което отново се разделят. Важно е да отбележим това, защото ако попитаме има ли престъпна организация в Хърватия, правителството ще каже: не, няма. А през 2003 г. Върховният съд на Република Хърватия дори потвърди, че няма такава организация в Хърватия. Но няма такава организация като класическата мафия, като Камора и Андрагета, но има много голям брой малки престъпни организации, които все още функционират и някои организации произлизат още от комунистическия режим. Ние го знаем, правителството също го знае, но на практика никой не прави нищо. Що се отнася до престъпните дейности, извършвани от престъпните организации, ние имаме нещо, което наричаме конструктивна мафия или мафия на строителите. Ако искате да построите нещо в Хърватия, трябва да се снабдите с огромен брой документи. Това отнема време и е дълга процедура. Но има някои строителни компании, които строят из цяла Хърватия и не е ясно как успяват да свършат цялата работа или да си получат цялата документация в рамките на броени седмици, а пък на другите това отнема една година или две години. По крайбрежната линия на Хърватия е пълно с нови хотели и къщи, построени на места, които са защитени от закона, като резервати или нещо подобно. За това пишат вестниците и говори телевизията; медиите съобщават, че има нещо нередно, но нищо не се прави на практика. Отговорът е: да, ще разгледаме случая. Обикновено се създава комисия и там приключва цялата работа. Всъщност, ако искате нещо да изчезне, трябва само да сформирате комисия. Това е много ефективен начин да изчезне нещо като проблем. В Хърватия имаше също и обири на бензиностанции, на банкови клонове, а също и на пощенски клонове. За няколко месеца бяха извършени огромно количество обири. И полицията се оказва много неефективна, не можа да хване престъпниците. Тя не можа и

да установи кой е извършил онези убийства, които навремето се бяха случили. От това, което пише във вестниците, разбирам, че полицията все още няма информация за онези убийства. Нито един случай не е бил разрешен, дори и индикация за напредването му няма. Така че в новата ера на демократичния режим в Хърватия хората, които са били свързани с престъпните организации са положили много усилия да представят себе си не като престъпници, а като видни бизнесмени, защото сега те имат законни бизнеси и дори си сътрудничат с правителството. Сега си имат бензиностанции, имат си корпорации. Така че всичко в момента е официално. Но когато дадена медия попита правителството, помоли правителството да направи нещо за разследването на произхода на парите на определени лица, то тогава правителството казва: да, ние имаме законите, ще разследваме случая. И след това всичко изчезва и се покрива. И така може да се направи заключението, че правителството на Хърватия е наследило от комунистическия режим една корумпирана система, а връзката между правителството и престъпните организации е много засилена и продължава да бъде на много високо ниво. Тя позволява на хора да формират легален бизнес със законни компании и с пари, които имат съмнителен произход. Публикации във вестниците показваха, че някои ключови членове на правителството всъщност са замесени в тези схеми. Това, което ме изненадва най-много, е, че никой у нас не се изненадва от това. Когато кажете нещо такова в Хърватия на глас, ви се отговаря, че това е достатъчно известен факт, че няма нищо ново под слънцето. Сега се твърди, че сме на прага на решение дали ще направим нещо по въпроса или няма да направим. В Хърватия вече признаваме, че това е един голям проблем. По-голяма част от правителството го признава, но твърди, че все още има много неща около организираната престъпност, които не са изследвани. Но истината е, че ние знаем твърде много за организираната престъпност. Защото организираната престъпност на първо място е организирана така, че всичко може да бъде проследимо. То е организирано, подлежи на наблюдение и може да се види точно какво правят, в какви връзки влизат с други държави, което на свой ред означава че правителството и полицията могат да си сътрудничат с други държави, за да могат да идентифицират престъпна организация в Хърватия. Освен това организираната престъпност е много адаптивна. Тя дойде от комунистическия черен пазар и само за 4-5 години се адаптира към възможността за демократични корпоративни институции. А ако ние знаем това, то тогава това означава, че ние знаем твърде много неща, за да можем да организираме превенция срещу престъпните организации във всяка една държава, не само в Хърватия. И така, кои са крайните оръжия и средства, с които да се борим срещу организираната престъпност? Първото е политическата воля. Правителството може да направи почти всичко, което е в рамките на закона. Хърватия има известно количество добри закони и само трябва да има политическа воля и желание дали ще продължи да съществува в държавата такава организация или не. Другото е прозрачност. Едно от нещата, които са много често срещани в организираната престъпност е тайната дейност. Ако всички правителствени дейности са прозрачни и всеки да може да види точно какво става, то това означава, че хората имат контрол върху политиката и реформите в страната. Това държи ниско и нивото на корупцията, която е много тясно свързана с организираната престъпност. Това означава, че и организираната престъпност също ще бъде на много ниско ниво. Другото оръжие е върховенството на закона. Можем да кажем, че организираната престъпност е форма на болест и че тя инфектира държавата. Това става, когато организираната престъпност е замесена и пряко свързана с правната практика, с местното управление, здравеопазването и дори с науката. И ако на този фон нищо не се променя, а правителството казва, че законите са хубави, но справянето с престъпността просто е един дълъг процес, който е в момента в ход, това означава, че хората започват да не

уважават върховенството на закона. А това ще рече, че в обществото няма уважение към какъвто и да било закон. Това е важно, защото тука влизаме в сферата на човешките права. Защото аз вярвам, че върховенството на закона е едно от най-важните неща, свързани с човешките права. Защото законът сам по себе си запазва, защитава човешките права. Ако вие не уважавате закона, това означава, че вие не зачитате човешките права. И организираната престъпност, поради своята специфичност, защото това е много специфичен вид престъпност, която се замесва с демократичния режим, подкопава върховенството на закона и едновременно с това нарушава и правата на човека. В заключение, няма начин, по който можем да премахнем всякакъв вид престъпление, ние само можем да го сложим под някакъв, под наш контрол. Т.е. ние не можем да го премахнем изцяло, ако искаме да го сложим под наш контрол, ние трябва да направим определени неща в политиката. Но искам да завърша моята презентация с едно становище. Това, от което наистина имаме нужда, е решение от вземащите решения, от законодателите. Ако те решат, че организираната престъпност не трябва да пречи на върховенството на закона, то ще стане точно така. Ако съществуват нужните институции с нужното за тях финансиране, то се иска просто едно обикновено решение. Да или не. И с това бих искал да приключа моята презентация. Благодаря ви за вниманието!